

КІБЕРБУЛІНГ: АГРЕСІЯ У ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ

Момот О.В.

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Розглянуто феномен кібербулінгу. Проаналізовано соціальні та психологічні детермінанти цього явища. Наведено умови, які сприяють трансформації традиційного булінгу у віртуальний. Проведено розмежування між ознаками булінгу, що відбувається в реальному житті, та булінгу у кіберпросторі. Вказано наслідки, до яких призводить участь осіб у ситуації кібербулінгу.

Ключові слова: кібербулінг, агресія, кіберагресія, підлітки, Інтернет, насильство.

Постановка проблеми. Стрімкий технічний прогрес у сфері інформаційних технологій приніс із собою значні можливості для їх користувачів, усуваючи будь-які бар'єри для комунікації у сучасному світі.

Для дорослого покоління навика електронного спілкування є надбудовою над уже отриманими навиками реального, але діти і підлітки освоюють і те, і інше практично одночасно. Нині процес соціалізації значною мірою переміщується в Інтернет, відтак, соціальне становлення молоді відбувається у подвійній системі координат [1, с. 77]. При цьому, не маючи життєвого досвіду дорослих, діти часто не помічають онлайн-загроз [2, с. 69]. Однією із найгостріших проблем, з якою може зіштовхнутися підростаюче покоління у віртуальному просторі, – кібербулінг.

Вперше визначення цьому поняттю дав Білл Белсі, який зазначав, що кібербулінг – це використання інформаційних і комунікаційних технологій для підтримання умисної, неодноразової і ворожої поведінки, спрямованої на ображення інших людей. По суті, це новий вид насильства, що виник в умовах тотальної інформатизації суспільства. З кожним роком до нього вдається усе більша кількість людей, і насторожуючим фактом є те, що явище набуло поширення

саме у дитячому середовищі. Тому воно потребує невідкладного дослідження як з наукової, так і з прикладної сторони, адже кінцевою метою є запобігання поширенню кібербулінгу та протидія його наслідкам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками кібербулінг досить інтенсивно вивчається зарубіжними дослідниками, у працях яких з різних кутів зору розглядається суть цього явища, його чинники, класифікація, напрямки відповідної превентивно-корекційної роботи (B. Belsey, С. Blaya, R. M. Kowalski, S. P. Limber, D. Olweus, S. Hinduja, J. W. Patchin, P. K. Smith, K.R. Mehari, N. Willard, P. A. Внебрачних, С. Котова, А. А. Бочавер, К. Д. Хломов, А. А. Баранов, С. В. Рожина, І. І. Ісхаков, Н. Ю. Федуніна). Відносно нещодавно кібербулінг став предметом вивчення і в Україні. Зокрема, Данильчук Л. О., Дмитренко Н. Є., Вітюк Н. Р., Оранюк Б. Ю., Найдьонова Л. А. та інші описують різні випадки кібербулінгу й намагаються дати ефективні рекомендації дітям і батькам щодо його подолання. Феномен досліджується всебічно: з правової точки зору, інформаційно-технологічної, соціологічної, педагогічної та ін., що обумовлено специфікою самого явища.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття.

Потребують більш детального дослідження причини, які не тільки викликають, але й сприяють трансформації традиційного булінгу у віртуальний. Виникає потреба у остаточному розмежуванні цих явищ. Також доцільно проаналізувати ймовірність приєднання до кримінального середовища осіб, які вдаються до кібербулінгу, за наявності у них ознак потенційного злочинця. Є очевидним, що кібербулінг слід досліджувати як єдине явище, яке має свої причини, прояви, суб'єкт та наслідки.

Мета статті. Встановити, які риси сучасного суспільства сприяли тому, що насильство перейшло у нову площину. Виявити причини дитячої агресії, що їх приваблює у кібербулінгу та чому вони вдаються до віртуального насильства. Встановити відмінності булінгу у реальному житті від віртуального. Дослідити характеристики учасників конфліктної ситуації.

Виклад основного матеріалу. Кібербулінг можна розглядати як прояв девіантної поведінки – окремих вчинків (або їх сукупності), які не відповідають загальноприйнятим нормам і правилам поведінки в суспільстві. Фахівці стверджують, що внаслідок несформованості світоглядних принципів, відсутності стійких життєвих установок, ціннісних орієнтацій, найбільш схильними до різних видів девіацій виявляються неповнолітні [3, с. 30].

Вважається, що кібербулінг – похідне явище від традиційного, «живого» булінгу і є однією із його субформ. Із цим слід погодитися, але варто розуміти, що, наслідуючи ідею звичайного цькування, явище набуває якісно іншої форми й характеризується диференційними ознаками, оскільки займає іншу площину.

На відміну від традиційного, електронний булінг не обмежується взаємодією булера і жертви на шкільних перервах, перед уроками чи після них, дорогою в школу чи додому. Він досягає жертви в будь-який час дня і ночі, не залишаючи їй простору, де б вона могла почуватися в безпеці, оскільки кібербулінг може здійснюватися за рахунок використання таких каналів комунікації як мобільний зв'язок, сервіси миттєвих повідомлень, чати і форуми, електронна пошта, соціальні мережі, ігрові сайти, сервіси відеохостингу тощо.

Якщо учасниками локального шкільного булінгу зазвичай є невелика кількість осіб, то у випадку віртуального тероризування виникає можливість негайного й одночасного поширення інформації про його жертву багатьом людям. Глузування й знущання у вигляді образливих листів, відео та фотографій (у тому числі фейків) і прикрих коментарів швидко стають надбанням величезної аудиторії [4, с. 131].

Ключовими особливостями інтернет-комунікації в умовах кібербулінгу є:

- 1) позачасовість: текстове спілкування не обмежене часом, користувач може продовжити або покинути діалог в будь-який момент;
- 2) мультимедійність: користувачеві доступні різноманітні способи комунікації: текст, графічні зображення, фото- і відеоматеріали, аудіофайли;
- 3) анонімність: користувач не завжди розкриває свою дійсну сутність, що часто робить неможливим встановлення автора повідомлень;
- 4) опосередкованість: інтернет-комунікація, як правило, є непрямим діалогом, при якому

агресор не бачить реальної реакції своєї жертви, відтак, спрацьовує ефект «дистанціювання», внаслідок чого розмивається поняття відповідальності за слово. Агресор на відстані від жертви здатен на речі, значно жорстокіші, ніж за умов звичайного спілкування [5, с. 20];

5) широка аудиторія: залучення багатьох свідків посилює відчуття сорому, страху, безпорадності, провокує гіпертрофований зворотній зв'язок.

Деякими дослідниками виокремлюються і такі ознаки кібербулінгу як систематичність та дисбаланс сил. Однак, із цим не зовсім можна погодитися. Безумовно, вищезазначене має місце у випадку традиційного булінгу, коли мова йде про безпосередні та тривалі зіткнення між агресором і його жертвою, але це не обов'язково повинно мати місце в ситуації віртуального цькування.

Можливою є ситуація, коли відбувається одноразовий акт такої поведінки. Наприклад, розміщення в мережі Інтернет певного тексту, фото, які згодом поширюються і використовуються іншими користувачами. Таким чином, одного разу потрапивши в мережу, інформація виходить з-під контролю і дії, вчинені однією особою, здатні неодноразово повторюватися іншими, про що автор може навіть не здогадуватися. Більше того, одне опубліковане повідомлення може спрацьовувати як багаторазовий акт цькування, викликаючи усе нові коментарі, не кажучи уже про те, що жертва сама може перечитувати образливий текст і переживати ретравматизацію [6, с. 185].

Що стосується дисбалансу сил, то для насильства у віртуальному просторі ані фізична сила, ані матеріальні переваги, ані соціальний статус не є необхідними. Кіберагресори отримують перевагу, користуючись широтою аудиторії, анонімністю й значною недосяжністю для контролю з боку дорослих. Те, що не наважуються сказати вголос, вони можуть реалізувати у віртуальному просторі. Тому непоодинокими є ситуації, коли насправді фізично слабший школяр тероризує значно сильнішого [4, с. 132].

Природа агресивних форм поведінки полягає не в окремих психологічних властивостях, а лежить в рамках єдиної структурно організованої системи людини. Виникненню нових проявів девіації закономірно передують і поява нових детермінантів такої поведінки, що сформувалися в умовах сучасності.

Тепер, зокрема, ЗМІ та інтернет-ресурси культивують суспільні норми та цінності. В період трансформації соціально-економічних умов, особливо посилюється нестабільність і соціальна незахищеність молоді. Проблема повсюдного наступу та наслідків функціонування інформаційного суспільства для культурного життя людства розглядається як певна загроза, передумова аксіологічної кризи сучасності. Існує можливість заміни справжніх соціальних і духовних цінностей синтетичними чи навмисне спотвореними [7, с. 193].

Гострою проблемою є явище медіанасильства. Після регулярного перегляду сцен насильства на екрані, глядачі стають менш чутливими до нього і в реальному житті (відбувається «десенсибілізація») [8, с. 8-9]. Демонстрація агресії сприяє засвоєнню агресивних сценаріїв і стає моделлю для її імітації в реальному житті, що призводить до стирання межі між моральним і аморальним

у міжособистісних стосунках. Психологи одно-стайно називають вплив низькопробних ЗМІ як одну з причин виникнення «духовного вакууму», який часто заповнюється новими «девіантними» авторитетами [9, с. 345].

Що ж стосується мотивів поведінки кіберхуліганів та причин, що підштовхують їх до прояву агресії у віртуальному світі, то висловлюються різні точки зору з цього приводу. Як правило, оперують характеристиками, застосовуваними до учасників традиційного булінгу. Однак, це виправдано тільки тоді, коли булінг переноситься у кіберпростір, а не виникає безпосередньо там.

Явище кібербулінгу часто приваблює підлітків якраз можливістю створення віртуального образу «Я», виходу за межі власної сутності. Іноді ними керує потреба в ілюзорному житті, відмінному від їхнього реального. Наприклад, якщо їхня самооцінка не знаходить належної опори в соціальному середовищі, ця ситуація повинна розглядатися як фруструюча, що може провокувати прояв агресії [10, с. 36]. Прагнення створення альтернативного «Я» здатне деформувати його істинну форму, внаслідок чого втрачається відчуття відповідальності за свої вчинки як перед іншими, так і перед собою.

Спроба вийти за рамки власної сутності (тобто вихід людини у «віртуальності») може розглядатися як одна з умов реалізації її гносеологічного потенціалу і розвитку особистості. З. С. Зав'ялова під «віртуальностями» розуміє псевдореальності, створювані свідомістю людини, під впливом яких її самосвідомість змінюється. Людині необхідно мати «тверді точки дотику із землею», оскільки тільки усвідомлення своєї фізичної сутності дає можливість безпечно виходити у віртуальність. Такими «точками дотику» є, зокрема, психофізіологічна і соціальна самоідентифікація [11].

У дитячому ж віці самоусвідомлення і самоідентифікація зазнають переосмислення і переоцінки, тому психіка у цей період є більш вразливою.

До безпосередніх причин кібербулінгу відносять:

1. Прагнення мати перевагу. Така мета може мати як позитивну, так і негативну (деструктивну) спрямованість, що виявляється у людей зі слабкою здатністю до адаптації, тих, хто досягає переваг на фоні інших егоїстичною поведінкою. Для кіберагресора не обов'язково мати фізичну силу, авторитет і вплив на однолітків, щоб відчувати своє домінування.

2. Комплекс неповноцінності. Відчуття особистої неповноцінності спонукає особу до дій, вона намагається компенсувати ці недоліки. Кібербулінг містить необхідні для цього умови – від створення віртуального (суб'єктивно ідеального) «Я» до самоствердження за рахунок приниження інших.

3. Заздрість. Те ж саме суперництво, тільки приховане: особа прагне перемогти, але боротьба ця відбувається всередині неї, про що «конкурент» може навіть не здогадуватися.

4. Помста. Дії, що походять від намірів відповісти на реальну або надуману несправедливість, спричинену раніше. Ображені, які вдаються до кібербулінгу, відчувають, що виправляють ситуації або захищають себе чи інших. Кібербулінг приваблює й тих, хто в реальному житті є жертвою булінгу, дітей, що не відрізняються фізич-

ною силою і не вміють швидко віднайти належну відповідь, але бажають змінити цей образ і зайняти позицію сили.

5. Розвага. Кібербулінг може початися зі звичайного жарту. Але жарти бувають різними, інколи вкрай уїдливіми. Ті, хто був жертвою таких насмішок, стають подавленими, не можуть нормально працювати, почуваються неповноцінними, через страх бути знову висміяними уникають соціуму.

6. Проблеми у сімейних взаємовідносинах. Встановлено, що якщо у дитини склалися негативні стосунки з батьками, якщо тенденції розвитку її самооцінки і Я-концепції не знаходять підтримки в оцінках батьків або якщо дитина не відчуває батьківської підтримки і опіки, то ймовірність протиправної поведінки істотно зростає, погіршуються відносини з однолітками.

Найчастіше до кібербулінгу вдаються підлітки із низьким батьківським наглядом. Поряд із цим, надмірно владні батьки, які прагнуть у всьому керувати дитиною, викликають у неї страх. Результатом такого виховання стає направлена на оточуючих агресивна поведінка. У цьому випадку кібербулінг виступає як завуальований протест. Дитина намагається відстоювати себе, захищати особисті інтереси, і способом захисту обирає напад.

7. Невміння вирішувати конфлікти. Конфлікти на даному етапі становлення особистості – невід'ємний елемент, атрибут дорослішання і емоційного розвитку. Саме так дитина навчається вирішувати проблеми і знаходити спільну мову з ровесниками, усвідомлювати і приймати думку іншої людини, відстоювати свою за допомогою суспільно прийнятних форм. Не знаючи більш вдалого способу знайти вихід із ситуації або вважаючи власну точку зору більш значущою, підліток може переносити конфлікт у кіберпростір.

8. Індивідуально-особистісні характеристики. Наприклад, акцентуації характеру – крайній варіант норми, за якого окремі риси надмірно посилені, внаслідок чого виникає вибірково вразливість щодо визначеного роду психогенних впливів. При певних акцентуаціях підліток може бути схильний до кібербулінгу. Зокрема, істероїдний чи епілептоїдний тип особистості деякі зі своїх потреб може задовольнити за допомогою кіберагресії [12, с. 39].

Звичай, для того, щоб охарактеризувати осіб-учасників кібербулінгу, послуговуються напрацюваннями науковців, що досліджують прояви «реального» булінгу. Це цілком застосовувано у випадку, коли агресор у віртуальному світі – це той самий однокласник, який вдається до булінгу і на шкільному подвір'ї, але який розширив межі свого впливу шляхом опанування цькування в мережі Інтернет. Проте ці дві особи не завжди співпадають. З цього моменту виникають складнощі, адже ті умови, в яких культивується віртуальне хуліганство, часто перешкоджають виявленню осіб, які до нього вдаються, а відтак і встановленню їхніх характерних ознак. Цьому сприяє анонімність, яка додає впевненості агресорам, «розв'язує їм руки», дозволяє гіперболізувати свої окремі риси і їх прояви, а також можливість створювати альтернативний образ самого себе, приписуючи собі те, що не відповідає дійсності.

До того ж, для здійснення насильства у віртуальному просторі не обов'язково мати фізичну силу, авторитет і вплив на однолітків. Фактично, кібер-агресором може стати будь-яка дитина, у якої будуть певні причини та сприятимуть умови.

Що ж стосується осіб, на яких спрямовується насильство, то в ситуацію традиційного булінгу зазвичай потрапляють діти, які мають стигми потенційної жертви, тобто зовнішні причини як формальні провокації для кривдника.

Такі ж особливості мають жертви, щодо яких кіберпереслідування несе другорядний характер, а основна частина цькування відбувається у реальному житті. В ситуації ж кібербулінгу, який виник в самому віртуальному просторі, жертвою може стати будь-яка дитина, навіть та, що не має стигм жертви.

Здебільшого, люди стають жертвами проти-правних посягань несподівано для себе. У потоці буденності вони не помічають нічого підозрілого і поводяться, як завжди. Однак, вступаючи в однотипні суспільні відносини, щоразу існує ризик зіштовхнутися зі зловмисниками [13, с. 127]. Ризик віктимізації від кібербулінгу корелює з інтенсивністю використання Інтернету і специфікою віртуальної взаємодії. Підлітки, які беруть більш активну участь в онлайн-взаємодії відповідно більш схильні до кібервіктимізації [14, с. 11]. Соціальна діяльність об'єктивно не може бути безпечною. Вступаючи в різні соціальні відносини з людьми, здатними й схильними до вчинення злочинів, члени суспільства автоматично наражаються на небезпеку заподіяння шкоди своїм правам та інтересам [15, с. 93].

Хоч віртуальний простір може сприйматися кривдником як дещо «несправжнє» і все, що у ньому відбувається, – «не по-справжньому», однак наслідки таких дій цілком реальні – зниження самооцінки жертви, втрата впевненості в собі, психічні розлади і порушення розвитку, психоемоційна нестабільність, фрустрація, самоізоляція, відчуття тривоги, страх, параноя, суїцид. Тому так важлива побудова теоретичних моделей і розробка практичних технологій для надання допомоги підлітку, що постраждав від кібербулінгу.

Важливо визнати серйозні довгострокові наслідки й для тих, хто знущується. Шкільні кривдники зазвичай стають агресивними дорослими, часто засудженими за різні злочинні дії. Агресорів псує всюдозволеність та безкарність, якими характеризується спілкування в Інтернеті. Добре засвоївши насильницьку модель поведінки, вони усвідомлюють, що подібними методами можна управляти оточуючими. Кіберхулігани мають можливість говорити й робити те, що не наважуються сказати в обличчя співрозмовникові, знімаючи із себе відповідальність за дії, вчинені однією зі своїх онлайн-ідентичностей. Відсутність спротиву з боку інших осіб сприяє їх криміналізації [16, с. 136].

Боротьба з некоректною поведінкою в мережі Інтернет рухається у двох напрямках. З одного боку – розвиток технологій, що обмежують небажаний контент (фільтри, цензура), розміщення на сайтах і в соціальних мережах «кнопок тривоги», покликанням яких є привернення уваги адміністрації сайту до конфлікту, налаштування конфіденційності персональних акаунтів. З іншого боку – навчання користувачів основним правилами безпеки і адекватної поведінки щодо інших в умовах Інтернет-комунікації [6, с. 189].

Висновки і пропозиції. Кібербулінг – це новий вид насильства, який виник в умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства. Тенденції переміщення форм соціальної взаємодії у віртуальний простір трансформують способи справляння негативного впливу на інших людей. Метою кібербулінгу є залякування, ображення, приниження іншої особи, витіснення її з певного середовища.

Психологічними особливостями цього явища є: висока проникність, швидкість поширення інформації, широта аудиторії, використання технічних засобів зв'язку, відсутність безпосереднього міжособистісного контакту, цілеспрямованість тероризування, агресивна, насильницька поведінка ініціатора цькування, втрата об'єктом знущання контролю над ситуацією, часто – анонімність агресора.

Існує багато причин, чому деякі особи вдаються до кібербулінгу. Однак очевидно, що такій поведінці діти навчаються: не бачили б вони моделей жорстокої поведінки – таких масштабів цього явища можна було б уникнути. Насилля в кіберпросторі має цілком реальні негативні наслідки й становить серйозну загрозу для повноцінного розвитку особистості неповнолітнього. Встановлено, що девіантна поведінка, проявом якої є кібербулінг, часто трансформується у кримінальні форми і становить суттєву небезпеку як для самого неповнолітнього, так і для всього суспільства. Засвоївши патерни поведінки «жертви» або «переслідувача», діти можуть слідувати цим моделям соціальної взаємодії протягом усього життя. Саме тому необхідно ефективно запобігти і протидіяти віртуальному насильству.

Оскільки тема є актуальною, доцільними є подальші дослідження у цьому напрямку, напрацювання нового теоретичного матеріалу і втілення його на практиці. Доречно звернути увагу на виявлення специфічних рис осіб, що стають жертвами кібербулінгу, пошук закономірностей, стратегії обрання жертви. Необхідно приділити увагу і способам попередження включення осіб до віртуального насильства, пошуку більш сучасних методів протистояння явищу. Дослідження кібербулінгу слід проводити не як прояву агресії як такої, а через призму віртуального простору, який надає цій агресії унікального відтінку. В майбутньому, доречним є розгляд питання щодо криміналізації досліджуваного феномену.

Список літератури:

1. Головкін Б. М. Запобігання криміналізації молодіжного середовища / Б. М. Головкін // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. – Харків: Право, 2012. – № 23. – С. 76-87.
2. Данильчук Л. О. Ризики та небезпеки мережі Інтернет: до проблеми інформаційної захищеності дітей / Л. О. Данильчук // Педагогічний дискурс. – 2012. – № 13. – С. 68-71.
3. Козубовський Р. В. Соціальні детермінанти девіантної поведінки неповнолітніх / Р. В. Козубовський // Психолого-педагогічні науки. – 2016. – № 1. – С. 27-31.
4. Вітюк Н. Р. Кібербулінг як загроза психологічній безпеці особистості школяра / Н. Р. Вітюк // Вісник Прикарпатського університету. – 2015. – № 19. – С. 129-138.
5. Шевко Н. Р., Исхаков И. И. Особенности проявления кибербуллинга в социальных сетях / Н. Р. Шевко, И. И. Исхаков // Ученые записки Казанского юридического института МВД России. – 2017. – Т. 2(3). – С. 19-22.
6. Бочавер А. А., Хломов К. Д. Кибербуллинг: травля в пространстве современных технологий / А. А. Бочавер, К. Д. Хломов // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2014. – Т. 11(3). – С. 177-191.
7. Дрожжина С. В., Кобзар І. М. Аксіологічно-екзистенційні доміанти інформаційного суспільства / С. В. Дрожжина, І. М. Кобзар // Гілея: науковий вісник. – 2014. – № 80. – С. 192-196.
8. Шкаровська В. Террористы рождают страх. СМИ его распространяют / В. Шкаровська, Ю. Борто // АиФ. Здоровье. – 2001. – № 1. – С. 8-51.
9. Бік О. Вплив ЗМІ на розвиток агресивних моделей поведінки у молодіжному середовищі / О. Бік // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника. – Л., 2006. – № 14. – С. 344-349.
10. Будіянський М. Ф. Особливості прояву агресивності в підлітків / М. Ф. Будіянський // Наука і освіта. – 2013. – № 3. – С. 36-39.
11. Завьялова З. С. Самоидентификация личности в условиях сетевых коммуникаций: постановка проблемы // Гуманитарная информатика. 2012. – № 4. URL: http://huminf.tsu.ru/jurnal/vol4/zs_samoident/ (дата звернення 05.12.2017).
12. Головкін Б. М. Віктимна поведінка жертв злочинів / Б. М. Головкін // Проблеми законності. – 2016. – № 135. – С. 124-135.
13. Баранов А. А., Рожина С. В. Психологический анализ подросткового кибербуллинга / А. А. Баранов, С. В. Рожина // Вестник Удмуртского университета. – 2015. – Т. 25(1). – С. 37-41.
14. Федунина Н. Ю. Представления о триаде «Преследователь – жертва – наблюдатель» в кибербуллинге в англоязычной литературе / Н. Ю. Федунина // Психологические исследования. – 2015. – Т. 8, № 41. – С. 11-23.
15. Головкін Б. М. Кримінологічне поняття віктимізації / Б. М. Головкін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2015. – № 15(2). – С. 93-96.
16. Абаслямова К. З., Луценко О. Л. Особистісні якості дітей старшого шкільного віку, що схильні до булінгу / К. З. Абаслямова, О. Л. Луценко // Вісник Харківського національного університету. – 2013. – № 1065. – С. 134-138.

Момот О.В.

Институт прокуратуры и уголовной юстиции
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

КИБЕРБУЛЛИНГ: АГРЕССИЯ В ВИРТУАЛЬНОМ МИРЕ

Аннотация

Рассмотрен феномен кибербуллинга. Проанализированы социальные и психологические детерминанты явления. Указаны условия, которые способствуют трансформации традиционного буллинга в виртуальный. Дифференцировано по определенным признакам буллинг, что происходит в реальной жизни и в киберпространстве. Указаны последствия, к которым приводит участие в ситуации кибербуллинга.
Ключевые слова: кибербуллинг, агрессия, киберагрессия, подростки, Интернет, насилие.

Momot O.V.

Criminal Justice and Prosecutors' Training Institute
Yaroslav Mudryi National Law University

CYBERBULLYING: AGRESSION IN THE VIRTUAL WORLD

Summary

The phenomenon of cyberbullying is considered. The social and psychological determinants of this phenomenon are analyzed. The conditions that provoke the transformation of traditional bullying into a virtual one are indicated. Bullying that occurs in real life and bullying in cyberspace are differentiated. The consequences caused by involvement in the situation of cyberbullying are indicated.

Keywords: cyberbullying, aggression, cyberaggression, adolescents, Internet, violence.